

ВАЛЕНТИНА ПРИЛИПКО,

доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри загальної екології та безпеки життєдіяльності Національного університету біоресурсів і природокористування

ГУЛЬБАРШИН ЧЕПУРКО,

доктор соціологічних наук, провідний науковий співробітник відділу соціальної експертизи Інституту соціології НАН України

Аксіологічний вимір медицини



Пилипенко В.Е., Захарук Н.Ю., Соннева Н.Б. Цінності в контексте соціології медицини. — Донецьк: Юго-Восток, 2009. — 128 с.

Закономірне підсилення інтересу до соціології медицини у сучасній науці (зокрема, вітчизняній) зумовлене тим, що в її рамках уможливлене соціологічне осмислення становища системи охорони здоров'я як однієї з найважливіших сфер життєдіяльності суспільства та його соціальних інститутів, а також розуміння ролі та місця медицини, лікаря й пацієнта. Необхідність глибоких узагальнень у царині соціальної медицини усвідомлюють не лише соціологи, а й медики. При цьому сучасні методи медико-соціологічного пізнання тяжіють до врахування всіх досягнень соціально-гуманітарного знання, в тому числі досягнень інформатики, синергетики, теорії систем, що суттєво збагатили всі науки. Більшість методів соціології медицини є інструментами теоретико-емпіричного пізнання. З огляду на висловлене вище вельми актуальним і своєчасним видається монографічне дослідження “Цінності в контексті соціології медицини”.

Слід наголосити, що ціннісний підхід у медицині має особливо важливе значення. Як “людська” наука медицина не може функціонувати й розвиватися без певних принципів, норм і правил моральної поведінки лікаря і пацієнта. Об'єктивна потреба в регуляції поведінки медичного персоналу, в моральному оцінюванні останнього

зумовлена багатогранністю й індивідуальною неповторністю конкретних ситуацій, що виникають у лікарській діяльності, де швидке прийняття нестандартних рішень, ініціатива, творчість істотною мірою залежать від моральних та етичних якостей лікаря.

Автори рецензованої монографії слушно зазначають, що аксіологічно-ціннісна орієнтація медичних знань пов'язана із розв'язанням низки теоретичних і практичних завдань у сфері формування фізичних і психічних здібностей людини. Ціннісно-нормативна орієнтація медичних знань у наш час набуває нового змісту. Це дістає вияв у філософських, соціальних, правових і морально-естетичних проблемах охорони здоров'я. Учені мають досліджувати також ціннісні орієнтації людини та їхній вплив на здоров'я, соціально-психологічні й етико-деонтологічні аспекти життєдіяльності людей в умовах норми та патології.

На наш погляд, у монографії цілком доречно зазначено, що зміст соціологічних закономірностей здоров'я людини включає дві складові, котрі не завжди враховуються дослідниками (с. 36). Одна з них — соціально-психологічне здоров'я окремої людини й тієї спільноти, до якої вона належить. Соціально-психологічне здоров'я людини формується за психологічних умов конкретної людської культури, першою ланкою національної, й передбачає реалізацію невіддільних природних і громадянських прав особистості. Найважливішою складовою здоров'я людини можна вважати морально-культурне здоров'я окремої людини і суспільства загалом. При цьому реальне “буття” цієї складової здоров'я зводиться передусім до фактів ігнорування людських вимог і потреб людської культури та моралі.

У контексті цінності медичної етики й деонтології автори наголошують, що ця проблема пов'язана із традиційним застосуванням ціннісного підходу в історії медичної практики (с. 42). Ця специфічна традиційність заважає зрозуміти нові явища в цій сфері, породжені ХХ століттям. Серед таких явищ можна виокремити переосмислення принципів класичного гуманізму в ракурсі сучасних аксіологічних позицій, які наділяють етику і деонтологію парадигмальним статусом.

Цікавим є розділ “Медицина як відображення цінностей суспільства” (с. 55–72). Автори монографії слушно зазначають, що сьогодні медицина немислима без активного втручання держави. Медицина стає чинником економічного прогресу й державної безпеки, зокрема як найважливіша складова процесу розбудови української держави. При цьому обговорення системи “українська медицина — українське суспільство” передбачає диференціацію понять “охорона здоров'я” і “медицина (медична допомога)”.

Українська медицина є інтегральною складовою української культури в широкому сенсі цього поняття. І річ не лише в досягненнях медичної науки. Ідеться про медичну освіту, організацію медичної допомоги, про мову як спосіб поширення інформації про наукові досягнення. Слід говорити також про мову посібників і довідників, медичної періодики, про мову повсякденного професійного спілкування. Існує величезний спектр ціннісних значень теоретичного знання в медицині, котрий можна продуктивно використовувати лишень у тісному взаємозв'язку з конкретно-практичними підходами лікувальних практик. Теорії в медицині, як правило, суттєво відрізняються від теоретичних знань у технічних галузях природничих наук. Їх неможливо просто використовувати, “доклавши” як шаблон до складної проблеми хворої людини.

В.Пилипенко, Н.Захарук, Н.Сопнева, на наш погляд, правильно наголошують, що зміни, які сталися в біології та медицині останніми десятиліттями, не могли не перетнутися з етичною традицією. Нові технології в медицині руйнують “непорушні” моральні норми та соціокультурні цінності. Це, своєю чергою, потребує нового прочитання цих норм і цінностей. Специфіка науково-медичного знання порів-

няно із повсякденним або культурологічним полягає в його синтетичності й практичності, позаяк у ньому поєднуються два підходи:

1) суто пізнавальний, утілюваний в емпіричному й теоретичному секторах знань, у цілісному науковому потенціалі сучасної медицини; 2) суто прикладний, реалізовуваний у конкретних методологіях і методиках клінічних галузей медицини.

У контексті аналізу взаємин лікаря і пацієнта автори монографічного дослідження обґрунтовано акцентують увагу на тому, що певні моменти у відносинах “лікар–пацієнт” (характерні для західної медицини) вже мають місце або ще виявляються згодом у вітчизняній медицині. Однак певні негативні аспекти лікарської практики якоюсь мірою нівелюються у нашій медицині завдяки тому, що в нас і на сьогодні пацієнт приходиться до лікаря як до рівного собі (принаймні незрідка). Ще не так давно лікар навчався безплатно, і такий шанс був відкритим для багатьох. Проте не можна нехтувати сучасними “ринковими” реаліями, їхнім впливом на ментальність, цінності й традиції в сучасній медицині.

Як справедливо зазначено в рецензованій монографії, сучасна охорона здоров'я стоїть на порозі трансформації в нову систему в результаті створення базисної програми медико-соціального страхування. Ідеться про систему, що дає змогу за умов формування ринкових відносин розглядати особисте здоров'я людини як найважливіший чинник, що визначає комфортність існування в суспільстві (с. 91). І нині потрібен інтенсивний пошук прийнятної моделі вітчизняної системи охорони здоров'я, моделі взаємовідносин лікаря і пацієнта за умов становлення ринку медичних послуг, яка була б адекватною до мінливих суспільних реалій.

Актуалізується розроблення теоретичних засад і науково обґрунтованих методологічних підходів до регуляції взаємовідносин лікаря і пацієнта за умов формування ринку медичних послуг. Традиційні відносини лікаря і пацієнта за сучасних умов лібералізації суспільства і становлення ринку медичних послуг набувають специфічного маркетингового змісту. Автори монографії зазначають, що маркетингові відносини лікаря і пацієнта можна описати відносно однозначними формалізованими критеріями і подати у вигляді певної структури — моделі маркетингової системи медичних послуг (с. 95).

Поле “реалізації” маркетингових взаємовідносин у медицині стають певні сегменти ринку медичних послуг. Об'єктивно в діяльності лікувально-профілактичних установ відбувається процес класифікації пацієнтів на групи з різними потребами, характеристиками або поведінкою. Такі критерії визначають сегментування ринку медичних послуг у маркетингових системах. Тобто специфікація медичних технологій і медичних процедур, що задовольняють певний попит із боку пацієнта, об'єктивно й закономірно зорієнтована на специфічних потенційних споживачів конкретного сегмента ринку. Це визначає економічну специфікацію взаємовідносин лікаря і пацієнта.

Автори монографії констатують, що дослідження перетворення самої сутності вітчизняної системи охорони здоров'я, її лібералізації, еволюції взаємин лікаря і пацієнта, дії законів специфічних маркетингових відносин між виробником і споживачем медичних послуг — усе це визначає центральні в теорії та практиці наукового керівництва та управління системою охорони здоров'я проблеми. Вивчення цих проблем дасть змогу висвітлити глибинні процеси функціонування вітчизняної системи охорони здоров'я за сучасних умов соціально-економічного розвитку суспільства, а відтак, сприятиме регуляції й оптимізації взаємовідносин суб'єктів цієї системи.

Використання науково обґрунтованих підходів для розуміння ліберальної (маркетингової) системи охорони здоров'я і відносин у цій системі необхідне для системного осмислення проблем управління і деякою мірою наближає до теоретич-

них засад регуляції життєдіяльності таких систем з метою забезпечення оптимальних взаємовідносин її суб'єктів у рамках надання й отримання медичних послуг належної якості. При цьому йдеться про мінімізацію ресурсних витрат і високоякісне задоволення потреб пацієнта, що є конче актуальним за реалізації системи медико-соціального страхування населення.

Наостанок зазначимо, що монографія “Цінності в контексті соціології медицини” стане у пригоді як фахівцям, так і всім тим, хто цікавиться актуальними питаннями аксіології й соціології медицини.